

i povučen, Marijan Detoni znao je izgraditi svoj vlastiti likovni profil, ne povodeći se ni za čim i ni za kim, slušajući isključivo glas svoje ljudske i likovne savjesti. Danas je M. Detoni redovni profesor likovnih umjetnosti, gdje vrši dužnost pročelnika Grafičkog odjela prenoseći svoja iskustva na mlađe generacije sa velikim uspjehom. Kao njegov drug iz škole, iz godina zajedničkog izlaganja, iz Narodnooslobodilačke borbe i povezan sa njime dugogodišnjim prijateljstvom, mogu samo da mu iskreno čestitam u ime sedmog odjela Jug. Akademije – kao i u svoje ime na njegovu dosadašnjem uspjehu, što mu želim i ubuduće.

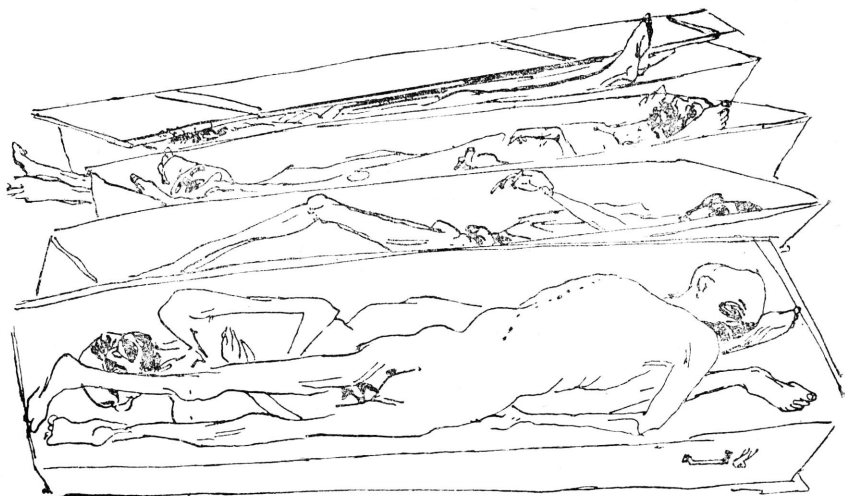
Zagreb, 9. III. 1957.

Uanja Radauš

PONAD CRVENIH KROVOVA VENECIJE

... Riječi i rečenice našeg dijaloga postajale su sve kraće i tiše, kako se lagano pretvaralo kasno rujansko popodne u blagi suton toplih boja sred ateljea na četvrtom katu stare venecijanske palače. Bili su to spomeni o prošlim vremenima, bila su to sjećanja na školu, na bivše đake, na Korčulu i njezin čaroban kanal; redale se uspomene na maleni ozidani okrugli trg, na žive grupe i još življe povorke ljudi i žena na mulama i magarcima pod suncobranima, što su se komešale kao sunčane mrlje na sivilu kamena i krša. Kao da su se ta sva sjećanja na motive iz dalmatinske Hrvatske sažela u studije i slike – neke skraćene, ali žive znakove po stijenama starog Mušićevog ateljea. I pred tim znacima zamirala su naša pričanja, svjetlost se prelijevala u tamu. Chiaroscuro se sve više širio širokom prostorijom, dok su se gasili domalo živi kontrasti šara, stapali se, suton ih je prekrivao svojim mekanim velom. Kao da je istovremeno postajao slatkogorki miris prezrelih narandža u ateljeu sve intenzivniji nadvladavajući vonj terpentina, i uljenih, i štamparskih boja. Suprotno tom stapanju u ponutrici ateljea dobivala je slika u velikom izrezu ateljerskog prozora sve izrazitije obrise i sve sočnije šare. Na toj vanjskoj slici smirivali se prozračni tonovi u laganim prijelazima. Jasno je modrililo neba zvučalo u jedinstvenom akordu sa sve smeđijim rujem blize ateljerske terase pod pergolom, podaljeg spleta krovova i daleke magličaste panorame grada; na njoj su se ocrtavale znane silhuete blijedocrvenih tornjeva, zabata palača i zelenkastih kupola. Modrilo i smeđa boja prigušenog zlata kao na kakvoj staroj slici – nebesko modrilo Giorgiona, – akordi venecijanskog slikarstva. Na toj promjenljivoj slici i u tom preljevu šara osjećalo se, kako

slika u oknu raste u boji, kako se ta boja iz sebe same rastvara prema spoljašnosti i kako čitava slika diše bojom, prije nego će potpuno ugasnuti.

Tišinu i šutnju je prekinulo nakon duge stanke nervozno listanje po nekoj bilježnici, bolje reći po kupovima bilježnica, mapa i po čitavim ispremiješanim snopovima smotanih crteža: »Evo, vi ste već vidjeli te bilješke iz Dachaua, koje sam zgužvane krišom crtao tamo na izderanim komadima slučajnih starih omota i papira. Ponio sam ih sa sobom, kad su me odanle iznijeli gotovo na nosilima, jer sam ostao živ, a nisam mogao pravo stajati ni na nogama ... A da ih i nisam donio iz Dachaua, sve ono, što je u njima, neizbrisivo je duboko u meni zacrtano. Zaostalo je u meni. Istina, neću na tu prošlost da mislim, ja je ne evociram, ali se ona prečesto neizazvana sama od sebe nenadano nameće i javlja ... Po nekad mi se pričinja, da je sve to, što sam nacrtao u Dachau, neko snovidenje, neka mora, neka fiksirana suluda fantazmagorija prenapete bolesne mašte, a ne prava istinita realnost, koju valjda iz kuta današnjeg promatranja i nisam mogao doživjeti u njezinoj monstruoznosti i grozi. Tako mi se eto valjda i pričinja monstruoзна stvarnost kao fikcija. Fikcija protivna svemu onome, što je moj ja. Ali uza sve to ipak držim, da mi je upravo ta prošla fikcija – realnost, zaostala u meni, u mnogočem pomogla svojom proturječnošću, da produbim, sažmem i obogatim svoje prošle i sadašnje doživljaje u punoću likovnog izraza.«

»Da, imate pravo, iza Vaših izraza ne izviruje praznina. Naprotiv. Danas smo upravo zajedno prolazili vrtom i dvoranama Biennala. Gledali smo tamo po različitim paviljonima i desnicu, i centrum, i ljevicu današnjeg likovnog pogona. I sad Vas pitam, što izriču u većini svojoj te stotine i stotine platana, papira, drva, stakla, keramike, metala, bronce i kamena, što su u venecijanskim »Giardinima« sakupljeni sa svih strana svijeta? Zar nije posvuda gotovo u većini uz vrlo rijetke iznimke virila iz svih mogućih pre-rušavanja jedna te ista praznina i pustoš, jedna te ista opća tjeskoba i nemir, jedan te isti očaj i revolt protiv izvjesnosti i realnosti? Zar nije kod većine očito silovito traženje onoga, što ne postoji? A nisu li takva traženja u stvari svjedočanstva »izraza vlastite nemogućnosti izražavanja« (»exprime l'impossibilité d'exprimer« Georges Duthuit). Nisu li sve te likovne novosti nastojanja ostvariti monstruoznost fikcija iz ničesa? Zar su zaista ogromne i šarene pravokutne Mondrianove rešetke izvedene točno po zlatnome rezu na bjelini, izrazi današnje likovne kreativnosti? Ili su to već možda proročanski simboli sutrašnjice, vidoviti pogledi na rešetke tamnice našeg budućeg života, što će trajati u čistoj, puritanskoj, a valjda i higijenskoj praznini?

Suprotno tome, zar nisu oni sažeti, jednostavni simboli i znakovi, što se u japanskom paviljonu uza sav ostali egzotični japanski kič temelje na tradiciji tisućgodišnjeg slikovnog azijskog pisma, likovno bogatiji, puniji, življi, aktuelniji i savremeniji, nego što je taj internacionalni zapadnjački koloplet »modernog koncepta«?

Spominjem jedino te japanske izraze, da ne govorim u poredbi o kolekciji romantičara Delacroixa, koji je slikao prije stotinu godina prema likovnom stanju ovogodišnje Biennale. Ne tajim nipošto ni moja davna osjećanja neugodnog kontrasta, što sam ih redovno uvijek doživljavao, kad sam se nalazio tokom četrdeset godina na različitim Biennalama, kad se upravo takva priredba priređuje u gradu, u kojem je u prošlosti nastalo slikarstvo jednog Bellinija, Giorgiona, Tiziana, Tintoretta, Veronesa i drugih slikara sve tamo do Tiepola i Guardiija. Sve te njihove ne časovite vrednote automatski izazivaju svojim postojanjem u tom istom gradu neposrednu poredbu postavljajući izvanvremensko vrednovanje i mjerilo prema nečim ili sadašnjim stanjem na tim biennalama, likovnog života našega vijeka. Znamem unaprijed, šta ćete mi na to odgovoriti, a znamem, da se ne ćete ni sa mnom saglasiti, ali ipak činjenice, vrednovanja i mjerila u spomenutoj poredbi nesumnjivo ostaju ...

Pred nama se izmijenila u okviru ateljerskog prozora posvema slika Venecije. Spustila se već noć, i naše se misli razišle raznim smjerovima, trebalo je poći. Na spomen sam primio tada od Mušića njegovu monografiju na tri jezika, koje je izdao »L'Obelisco«